

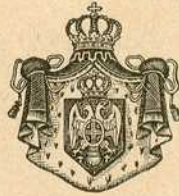
НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА СРПСКО-КРАЉЕВСКА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА И СВЕ ПОШТЕ У СРБИЈИ

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ ЗА ЦЕО ОВАЈ САЗИВ:

ЗА СРБИЈУ 5 ДИНАРА

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ТОЛИКО ИСТО С ДОДАТКОМ ПОШТАРИНЕ

УРЕЂУЈЕ СЕКРЕТАР СКУПШТИНСКИ
РАНКО ПЕТРОВИЋ

БРОЈ 34

СУБОТА 17 ЈУЛА 1893

ГОДИНА III

30 САСТАНАК 6 јула 1893 у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК,
Димитрије Катић

СЕКРЕТАР,
Милош Марковић

(НАСТАВАК)

(О оптужби, Ђ. Анђелковић).

Ја ћу вам овде прочитати један случај, који се догодио у вароши Јагодини са председником бирачког одбора, који је одређен, да у тој вароши на дан 25 фебруара врши ту дужност. Он је, разуме се, по изборном закону отишао 24-ог у 3 сата по подне. Тај човек је судија из Јагодине и ако је потребно да се констатује идентитет личности, председник општине свакако га зна. Ако је потребно, да се констатује, да је он постављен, да врши ту дужност, то се види из службених новина, које му је показао овај судија. И при свем том, господо, што се зна све то, да је он и одређен и да је тамошњи грађанин, кога сви лично знају, тај човек ипак није пуштен, да врши своју дужност.

Не само то, тај човек, тај судија добије и једно писмено уверење, које је врло интересантно, да вам прочитам. Нећу да вам читам ово, што следује пре решења, јер у претходном излагању ништа друго не стоји, осем да је дошао тај и тај и због тога, што неће да га прими председник општинског суда, он тражи, да му се да уверење ради тога, пошто би био кривац, кад као председник бирачког одбора не врши дужност. Овај доноси решење па каже:

Данас 24 фебруара тачно у три сах. после подне, а према чл. 61 закона о изборима народних посланика од 25 марта 1890 године. Г. Михаило Стојићевевић, судија јагодинског првостепеног суда, дошао је у зграду суда општине јагодинске, која је према члану 56 истог закона одређена за место, где ће се гласање посланика извршити и изјавио је: да је од стране Државног Одбора одређен за председника бирачког одбора за општину јагодинску, но да нема при себи објаве, којом би могао доказати суду ово општинском, да је заиста као такав и одређен за ово место. Представљајући последице чл. 144 изборног закона навео је, да је морао престати према чл. 61 суду општинском и затражити од њега на реверс потребан изборни бирчки материјал.

Па како суд ово општински, а на основу расписа начелника среза белничког од 24 фебр. 1893 год. Бр. 2569 има на-

ређење, да за председника бирачког одбора прими само онога, који дође и јави се са уредном објавом изданом од стране надлежне полицијске власти, то на основу овога и наређења г. министра унутр. послова од 23 ов. м. ПБр. 2277. извештава се г. Михаило Стојићевевић судија првостепеног суда, да и ако је потписанима познато да је од стране Државног Одбора према чл. 59 изборног закона одређен за председника гласачког места у општини јагодинској, не може се према напред поменутом наређењу г. министра унутрашњих дела и начелника ср. белничког примити од стране суда ово општинског као председник бирачког одбора.

О овоме се извештава г. Стојићевевић ради знања и у прављања.

Издано од стране суда општ. јагодинске 24 фебруара 1893 год. Јагодина. Пбр. 685. Врши дужност предс. суда, Живојин П. Бошковић с. р.

Ја мислим да ништа луђе није могло да изиђе из једне канцеларије, а све у жељи да се на некакав начин префабрикује изборно право, и кад се хоће да се у вароши Јагодини, не пуштајући предс. бирач. одбора, пошто по то направи од радничког посланика некакав либерални.

Из онога времена, господо, како су текли избори, ја бих имао да изнесем још један докуменат пред Народно Представништво, да покажем на какав су се начин купили гласови, који су се после истицали својом многобројношћу за либералне кандидате. Овде је код мене један докуменат из крајинског округа и то из општине чубарске и општине сиколске. Ви видите, господо, да су ово бирачке карте (показује их). Из ових бирачких карата, господо, можете закључити да оне нису употребљаване, па шта мислите, да ли их има у списку гласачком, кад је вршен избор на дан 25 фебруара? Има господо. Све ове гласаче, пошто су истерани представници радикалне и напредњачке листе, како из једне тако и из друге општине, све ове гласаче увео је онај исти либерални разбојнички бирачки одбор, и на тај начин, број гласача је порастао код прве општине са 30, а по количини ових бирачких карти из друге општине, можете закључити, да је порастао најмање са 50 — 60. Разуме се, да је на тај начин либерална влада могла да скупи преко 50 посланика.

Господо, ја вам захваљујем на пажњи, којом сте слушали ове податке, које сам вам изнео и у опште на излагању онога реда мисли, које сам имао част пред вас изнети. Али ћу вас молити да ме још мало саслушате, пре но што завршим. Имам још да проговорим, још неколико речи о оптужби и то о тач. 11 где је питање о неуставном конституисању Скупштине.

Као што знате, г. Рибарац је нашао један особити систем за доказивање, да би уверио Народно Представништво, како он нема разлога да води рачуна о томе, је ли Народна Скупштина сазвана 25 марта уставно или неуставно консти-

турсана. О овоме питању говорили су и остали говорници и ја се већу дуго задржавати а хоћу ово да констатујем. Ви знате да је ридикала било 65, напредњака 4 то је 69 и да смо ми тада опозиција имали већину. Представите себи, да смо ми тада, који смо представљали опозицију сви заједнички отишли у неку зграду, и да смо се огласили за Народни Представништво, и да смо се састали онако исто као што се састало 60 и неколико либералних посланика, (после направљених 69, пошто су уништени избори у широтском округу), шта мислите шта би урадио оптужени г. Рибарац? Онога тренутка, господо, он би ону зграду, у којој смо, посео с војском и жадармима; ми би били растерани; ми би били прозвани конвентом, бунтовницима, елементом, који хоће да преврне државу и који покушава да се неуставно конституише. И онда ја мислим, кад тај факат наведем, да г. Рибарац потпуно зна свој положај, као министар унутрашњих дела, и не само он, него и да је цела влада морала водити дубока рачуна о томе, да ли је Скупштина уставно или неуставно конституисана. Ја са своје стране тврдим, господо, чак и ово, ако је било у крилу либералнога клуба, који је онда себе крестио именом Народне Скупштине и каквих фалсификата пре неуставног конституисања, да их је по свој прилици било или у Генералштабу министарства унутр. дела, или целог министарства, или главног одбора либералне странке. Према томе, ако се носите тим уверењем, ми господо, који смо имали част да будемо тада опозиција према влади, позивам вас да кажете, да ли је гомила либералних посланика који су у овоме дому представљали Народ. Посланике била уставно конституисана и јесмо ли ми имали права, да се уставно конституишемо? Ја мислим да нити смо ми, нити су они имали права, него требало је учинити оно, што је било у дужности да се учини према факту, што се појавио између нас; но они нису хтели да изврше промену, која је била потребна да се изврши како би се дошло до правих услова за миран парламентаран живот; не, они су ишли на то да се што пре дочепају указа који ће их мимо Устав и закон прогласити за уставно конституисану Скупштину, и ту лежи кривица.

Господо посланици, ја ценим вашу пажњу, коју дајете овој ствари. Диста ово је једна велика и важна ствар не само народна но и државна, она је од великог значаја по целу земљу нашу. Пре но што пређем завршетку ових мојих разлагања, ја мислим да ћете имати још мало стрљења да ме саслушате, да при крају изнесем још једну ствар, која је важна за обележавање начина, како се бране оптужени министри.

Господо, оптужени министри имају извесан систем одбране. Где су год могли да се бране маскирањем, извитоперавањем, то су извршили, то су учинили и то на сасвим адвокатски начин и при тумачењу чл. 71 и 52 устава; они су се ту удаљили од правог разумевања, јер то годи њима, а не правом тумачењу ових чланова. Они се даље позивају на извесне примере, тако зване преседане, које је дала радикална влада, позивају се на одлагање Скупштине и употребу војске. Они иставају као правни разлог, нарочито г. Рибарац, чак и то, како треба, ако хоћемо да ова земља напредује, да постоји извесна равнотежа између странака, разуме се, равнотежа онако схваћена, како је г. Рибарац схватио, а не као што се тај захтев у модерним демократ. државама има схватити, да путем непоуњеног поверења народнога долазе и учествују у повећем броју преставањени у народним државним пословима.

Што се мене лично тиче, ја бих био увек за то, да странке онако како су представљене у Скупштини, онако и владају. Ја немам амбиције само за једну странку, ја чак мислим: право је — да у оној размери у којој су представљене у Народном Представништву, буду представљене и у влади. Но у томе стоји једна препрека, а на име та: да свака влада излази из већине Народног Представништва. Али господо, стварне те већине не може да буде на тај начин као што га је употребио Рибарац и његово друштво. Ви знате употребу свију оних срестава са којима су располагали ти људи, то је злочин не само према закону него и према моралу. Ја могу да мислим, да ви већете бити за то, да извесни људи треба

да дођу на управу, како би појачали своју странку. Мислим да појачање неке странке може да буде само на начин, који је достојан да га употребе људи од части и од просвећеног разума, а то је пут да иду у народ да упознају њихове потребе, његов живот и све остало, што би могло да утиче на то, како би они после били представници тог народа у што већем броју. Али да они шаљу своје полицајце и креатуре, људе од најнижег моралног значења у народ, па да изфабрикују силом већину, ја мислим да ће те сви рећи, да је такво поверење неморално и да оно доноси поремећење најбитнијих односа у једној држави. И кад би допустили да се на такав начин користе људи, да дођу до положаја и да изфабрикују поверење народно, онда мисао Рибарчева не може да значи ништа друго, него мисао пустоловног човека, који хоће по што по то себи већину. Но народна сила и моћ није могла да допусти да се то изврши, и онда, разуме се, они су пропали, и мени је мило што су пропали, јер треба да пропадну они људи, који су ишли путем злочина, а треба да дођу они људи, који иду путем истине и правде, путем који може бити присут и крвљу, али је пут узвишен и частан. И ја мислим да таквим путем треба ићи у народ и борити се, којим иду часни и поштени људи, и онда нека задобију већину, ала им вера, ја ћу моје место сваком таквом уступити, а и сваки члан овога дома.

Мени је мило, господо, што сам видео оптужене министре, да се не могу одбранити за то, што бране неправедну ствар. Са речима се може човек лако титрати. Али где постоје дела, ту речи не могу да сакрију ништа, не могу да загладе ништа; речи могу да служе само као средство за оне, који не разумеју ствар, али према нама, који смо очевизи различних догађаја, те речи не могу имати никакво значење.

И мени је мило да констатујем још једну ствар, а на име: да они људи, који су произишли из реда адвокатског и дошли на управу земаљску, нису били у стању да, водећи парницу са народом о његовом јавном праву, добити је, већ су ту парницу изгубили. Они су може бити врло вешти адвокати за своје приватне клијенте, да приватно правне послове уреде и заштите, али је свест народна била тако силна, да су у јавним правима савршено изгубили парницу. (Тако је).

Да завршим господо. Није давно било када је био 25 март овде у овом дому, и кад смо били пред очима оних људи, који су седели овде пре два дана на оптуженичкој клупи. Кад смо дошли овде и кад смо затражили, да се у дому Народног Представништва не шамара ни Устав ни закон, да се не баца стид и срам на образ и част Представника Народних, онда, кад смо тражили да се ради по Уставу и закону, ми смо били одбијени. Тај је моменат био тешка успомена за све нас, који смо били тада Народни Представници. Али, господо, кад смо видели да људи, који су на зликовачки начин могли да спроведу своју рђаву мисао кроз све и најудаљеније кутове наше земље, хоће да се титрају са нама Народним Представницима, као са најпростијим људима, у овоме најузвишенијем дому народних права, онда смо морали бити дубоко уверени у осећању свога положаја посланичког и права, и онда ће се многи сетити онога тренутка, кад смо изашли кроз ова врата и узвикнули: да живи Устав! Ми смо узвикнули то, не с тога, што не знамо да треба чувати живот нашега Устава, него што је погажен, и што смо мислили да у овом узвишеном и светом дому треба да седе људи од пуног поверења народног, а не људи у лицу којих је достојанство Народног Представништва доведено до најниже тачке. И осећање части и достојанства Народнога Представништва и уверење осећање ишамараног Устава и гаженог закона и опште осећање правде, диктује нам да оне људе, који тако понижавају и општинску самоуправу, и среску и окружну самоуправу, и Државни Савет, и државни одбор, и Народно Представништво, ваља оптужити и да су ти људи заслужили да буду оптужени. (Тако је)

Ценећи непристрасно и праведно све догађаје, које је породило 9-ти август, и узев скроз утврђене факте, да је самоуправно и изборно начело новог Устава гажено, вређано и поништавано, где се само могло стићи како у најмањој општини тако и у дому Н. Представништва, није тешко извести

закључак да томе злу ваља стати једном на пут, а то ће бити, ако овај предлог оптужбе буде добио задовољења од правде, гарантоване нашим законима.

Велике се последице, господо, очекују од праведног задовољења овога предлога за оптужбу.

Прва и највећа последица треба да буде, да се једном јасно зна, да се нико за љубав својих личних интереса не сме титрати са великим тековинама народних права гарантованих у овоме Уставу, а друга је последица та, да се у добу новог Устава нико не сме дрзнути да изопачене навике и покварено политичко васпитање из доба Устава од 1869 г. може применити кад ступи на управу ове земље. Због тога ја мислим, господо, да Народно Представништво, па не само оно, него и историк и политичар, и књижевник, и судија и сви они који о овим појавама воде рачуна, да ће знати да цене ову изјаву као изјаву расположења Народног Представништва, и да ће онда моћи да се према томе донесе праведна осуда за дела, која су изнесена у предлогу за оптужбу бивших министара, кабинета Авакумовићевог. (Одобравање.)

Милан Ђурић — Поштовани посланици! Знам да сте већ уморни дугим радом, али видим да још сунце греје, па и ја ћу својим говором гредети са сунцем, и стараћу се да вас дугим говором не мучим.

Предмет, који је пред нама на решењу, врло је важан и заслужује да му поклоњимо нашу најозбиљнију пажњу у интересу величине Србије, у интересу опстанка њеног, у интересу уставности и законитости у овој земљи, која је до сад тако много угрожавана и изигравана од разних власника у разна времена.

И кад, господо, стојим овди на овоме месту, и кад сте ми учинали част да ме слушате, ја хоћу да говорим „ни по бабу ни по стричевима већ по правди Бога истинога“; ја хоћу да кажем своје мишљење пред очима Народног Представништва, изјавивши у исто време, да не стојим овде као радикал или буди какав партизан, не стојим као човек од свете, него као Србин, као ладан суђаја у минулим несретним догађајима и као човек, кога је народ одликовао својим поверењем, те да говори оно што је право, поштено и истинито.

Ја ћу, господо, да кажем колико знам и схватам суштину божју истину, јер само истина и правда и покреће и покретаће нашу земљу сретнијој и бољој будућности.

Ја сам чуо како су неки посланици учинили неправду ранијим генерацијама нашег народа говорећи: да је код нас уставност заснована од 1869 год. Вољан да признам и свакој личности и свакоме јавном посленику и свакој генерацији оно, што је она привела за добро ове земље, ја морам да изјавим да не стоји то, да је у Србији уставност заснована од 1869 године.

Господо, после изгубљене битке на тужном Косову пољу, после неколико деценија угасно се самостални независни живот Србије, и ми смо постали турска раја, и апсолутистички турски султани управљали су нашем земљом; народу је то било тешко, али је гајио наду, да ће му синути лепши дани, гајио је наду да ће и он једном дочекати дан свога народног васкрса.

До 1804 год. народ је давао непрекидно чиле и смеле борбе противу турске најезде, противу турске тираније, и сваком приликом протествовао против турског господарства, а 1804 год. он је у лицу својих вођа, који су се договорили, организовао праван устанак противу турске силе. Тада су прваци српски изабрали за свога вођу једнога див јунака, изабрали су Кара-Ђорђа, па му казали: „води нас у рат и заповедај нам, а ми ћемо те слушати“, али кад се вратимо из рата живи, дужан си да се са народом договорим о добру и потребама народа којим управљаш, и ако си дотле радио како треба заслужићеш на сабору народну похвалу, а ако буде зло, покуду његову, и народ ће бирати себи за главар, за кога он мисли да ће га најбоље путем напретка водити, с њим се договарати и о свему рачуна водити.

И заиста, господо, наш народ је пуних 9 година, под својим јуначким и поштеним вођом водио борбе и одржавао

дипловске победе, којима се цео свет дивио, али шта видимо ми у томе добу? Видимо, да се у извесним тренуцима војводе, свештеници, први људи и одликовани ратници скупијају и оцењују: шта је који урадио и шта би требало за народ још урадити, чим су се са бојна поља вратили. Зар то договарање, зар то споразумевање између врховног војвода и народа не потсећа свакога да је онда било Устава као сад, али Устава кога су сви поштовали и према коме су сви радили? (Одобравање.)

Кад је Србија 1813 год. пала, она је пала из више узрока. Један је, што је противу ње дигнута силна војска од 280000 ратника, која је у четири правца грунула на Србију, те да је прегазиле и нападне на Аустрију, а тиме помогне својим савезнику Наполеону Бонапарту I, па и та велика турска ордија тешко да би саломила снагу малене српске војске, да се у њој извршавало оно, што је наређивао онај коме је народ био покљонио своје поверење и који га ничим није орезалио, и који је отпор давао турској сили кроз тако дуго време, да Троја у херојству, није измакла српскоме хероју и војду, али зла судба Србије лежала је у томе, што многи нису радили оно што су требали да раде, него су по неки почели радити за себе, те је наш противник могао да наше тако растројене силе победи и понова притисне нашу леу отаџбину.

Па и после ове пропасти дух српскога народа и његова тежња за слободом и васкрснућем није се угасила, већ у многим местима, ако и планинским, дизати су отпори и дават отпор завојевачу. Дакле народ је тражио нове одушке, и ми видимо где се одмах после пропасти Србије чини покушај под Хаџи-Проданом, да се земља ослободи, и ако тај покушај остаје безуспешан, али је имао за резултат други јачи и срећнији устанак. Том приликом ми видимо тужне призоре, где се наши први људи, почевши од јагодинске нахије, рудничке, ужичке, и т. д., ватаху и у ланцима по 70, 72, по 76 везиваху, па их догађаху у Београд и ту набијаху на коље и шта видимо ми? После толиких жртава, које је народ поднео од свога крвног душмана у својој отаџбини, после мучне извојеване слободе скуним жртвама нашега народа, ми смо дошли до извесних права и добили смо и Устав, зарадовали смо му се и заветовали се да га чувамо као зеницу ока. (Чује се: тако је). А да ли смо то постигли? Не, господо, наш Устав повредили су баш они, који су имали највише дужности да га чувају. И они су везивали по 70 и 80 људи као Турци своје робље!! То нам сведочи пример у Зајечару и Горачићима.

Но да оставим то на страну, па да напоменем да је и после првог ослобођења било уставног стања у земљи. Кад је други вођа народни, Кнез Милош, хтео да диже други устанак на Турке, он се опет под историским Таковским Грмом договарао са првацима из народа, и то је опет била једна врста усменог а не писменог Устава. То исто видимо ми и 1827 год. и тада се вођа народни договара са својим војводама и јунацима, којима о бедрима висе јуначка знамења опробана у борбама за ослобођење, за стварање Србије. И кад је Србија зашла у миран развој, кад је заснована династија, те исте вође народне захтевају, да се Уставом регулишу права народна у писмени Устав, и покојни Кнез Милош, који је хтео да буде „апсолутиста“ ипак је обећао народу да ће му дати Устав. И донета он је своју реч одржао; он је дао народу Устав. Прозван је турски за то, што је морао бити дат по одобрењу Султана као суверена, а Султан га је одобрио, ма да је добро појмио колико привлачећи може да утиче један такав Устав на његову царевину и његове поданике на штету његове неограничене власти.

Па шта после видимо да се развија под тим Уставом?

Видимо да је нови Устав учинио поглавара земље неприкосновеним, видимо, где га је узвисно над осталима, као што је узвисно шљеме на кући, видимо да то није рђаво, но да је напротив врло добро, што ће поглавар земље моћи на тај начин држати високо српску заставу тробојницу, те тиме уљивати наде и вере свима Србима ван граница ондашње књажевине Србије, да ће скоро куцнути час када ће их српски

www.vladar.gov.rs
 Владар моћи примити под своје окриље као слободне и са Србијом уједињене Србе.

Јесте, господо, то је све тако могло бити, ако гледамо са стране народа и његових искрених синова, али тако нису гледали поједини власници тадашњи, који су имали засебне интересе од интереса народних и владаочевих. Они су на свакоме месту подметали ногу владаоцу, они су га увлачили у обичне послове и подметали га да одговара, и последица тога била је та, да су се морали уклањати с престола кнез Милош, кнез Михаило, па кнез Александар, за тим кнез Михаило, који је после поновног повратка на престо свршио мученичком смрћу и најпосле је морао абдицирати, морао се одрећи престола и први Краљ Србије после Косова, морао се одрећи престола Краљ Милан и то све услед интрига и властољубивих тежњи појединих великаша и министара, који не хтедоше примити благоворни принцип, да министри одговарају, а владалац да је неодговоран, а тиме да омогуће трајан правилан развитак у држави. У томе и јесте сва добра страна Устава, те за то га и треба чувати.

Народ је, како се види, желео једно, а властољупци друго. Народ је хтео да се с владарем договара али да владар буде неприкосновен како би се сагласношћу с народом могао лакше постићи идеал наш, идеал наш у томе: да се велико српско племе скупи у једну целину, у једну државу, како би се могао живот народни у свима правцима боље развијати и како би наш народ у образованости и цивилизацији могао уједињен боље корачати по законима божијим и државним, намењеном историском опредељењу. Али све то властољупцима није годило, и ти леци смерови народни ометани су интригама, које су они око владара сновали, те тако га ометали на путу рада за бољитак народни.

Најзад, господо, Краљ Милан пошто је чинио безуспешне све могуће експерименте, пошто се, *потпомаган* разним властољупцима, већ био исцрпео у борби против народа, он је нашао за добро да призове прваке све три политичке странке и да с њима сагради споразумно нов Устав. И у томе Уставу стављена је и таква једна одредба, по којој министри одговарају за све државне послове, а да је владалац неодговоран.

У томе, господо, ми смо сви налазили најбољу гаранцију да ће се права и слободе народне очувати, кад с једне стране не да одговорни владалац да се повреди, а с друге их стране чува свесан народ. (бурно: тако је).

Па и после тога тако утврђеног и министарском одговорношћу добро огарантованог Устава, ми видимо да се појављују прохтеви појединих властољубаца да дођу, ма и неправилним путем, на управу земље, па ма немали ни већине у Народном Представништву, ни поверења у народу. Ти људи почели су опет радити против тежња народних и против самога духа новог Устава. Далеко је од мене помисао да лично помињем поједине људе; прво ја нисам за то надлежан, но суд, а друго, господо, што ви сви заате и сами све те зле демоне српскога народа, те није ни нужно да вам их именујем.

Као што знате, ми немамо овде да кога осуђујемо; то ће чинити суд надлежни по прописима закона о министарској одговорности, а ми само имамо да кажемо као порота: има ли места овој оптужби министара или нема, и хоћемо ли да се они даду суду, или нећемо? Што је ван сумње за све нас, што зна и цела Европа, то је, да је либерална странка, чији су прваци били образовали кабинет Авакумовићев изгубила изборни мегдан 25 Фебруара на биралишту, и онда кад је био на управи земље и кад је употребио многа недозвољена средства, да добије изборну битку, а и сад при поновљеним изборима; и да је народ осудио ту странку својим *моћним* гласом. (Чује се: тако је!) А од народнога суда већег суда нема господо!

Овом приликом морам с најпотпунијом увереношћу да кажем: да тешко да има и у маси народа кога, а међу изабраницима народним нема савршено никога, који би се у овоме оптужењу бивше владе руководио ма каквом осветом. Тако

мишљење о осветољубивости нас или народа, само је једна видна потвора на витешки карактер српскога народа.

Ми познајемо сви дух и особине српског народа и ја ту нећу учинити никакву неразложену похвалу кад речем: да је он јуначан као прави херој, а великодушан као лаф. Као добросрдчан, јуначан и великодушан, он нема основе за осветољубивост спроћу противника. Код нашег народа постоји и пословица: да, „правда држи земље и градове“, и он се правдом и руководи свуда па и овде, али при свем томе, то би било за осуду пред потомством, кад и овака дела, каква су оптужена, не би била кажњена ако се докажу. А ту казну не мислимо да изричемо ми, народни представници, него суд, који ће бити образован по прописима закона и чији начин састављања може бити најбоља гаранција за правичну и непристрасну пресуду.

Мислим да је за свакога јасно: да ми овим радом не тражимо никакве освете, а и кад би смо хтели, суд то неће; напротив да је од нас далеко свака помисао осветољубља, и ми се овде не појављујемо као радикали, већ као Народни Пуномоћници, који имају дужност и према земљи и према заклетви, да право суде у овој ствари. (Врло добро! Тако је!).

Да набројим поједине ствари из оптужбе и да параграфски оцењујем и тужбу и одбрану то нећу, јер има од мене компетентнијих, има правника познатијих са законима, али једно што свако може да учини, а да се не огреши ни о своју савест ни о надлежност, учинићу и ја и казаћу, шта се радило у нашој земљи, а судије и правници нека после та дела разделе по категоријама и нека цене у колико је по коме од њих повређен Устав или обиђен и неизвршен који закон.

По нашем Уставу, а и по свима другим Уставима и парламентарноме реду, земљом може управљати она влада, која има ослонац у поверењу народном. Влада из радикалне странке имала је то поверење и до 9 августа и од тада, па све до данас и на даље докле буде радила у духу народном. Последоваоци њихови у власти, господо из либералне странке, нису имали тога поверења. Они су хтели да га силом отму не бирајући средства за то. Они су хтели да докажу да вреди више 15—20000 њихових гласача, у којима веле њима домовина, него наших 400000, од којих је преко 200000 кадро да узме пушку и да иде на границу, те да земљу брани! Такво мишљење и смешно је и жалосно. Њему се народ противи, јер он има и пословицу која каже: „не дају млеко *рогуље* него *млогуље*“.

Увек је било, господо, да се слабији уз јаче наслањају, и то је са свим природно; само оптужена влада хтела је противно, хтела је да се јачи ослања на слабије! Тиме што су ту дрску теорију хтели да приведу у дело, они су се љуто огрешили о народ и његова права.

Не познавајући српски народ, ти људи у својој партијској страсти и да би створили себи већину, мислили су да се народ даде застрашити и да ће се одрећи свога удела у пословима на које му Устав даје права и да ће потпомагати њихове смерове! Да су се обазрели на историју тога народа, да су из ње запазили истинити факат: да тај народ нису могли сломити ни силни Султани ни јаничари, који су задавали страх целома западу и Бечу, — они би онда веровали да ће им врло љуто страдати војска, скрпљена из свакојаквих елемената, а предвођена капетанима и писарима с врло рђавим радом, а још горим угледом у народу.

О томе су се они уверили тек 25 Фебруара на биралишту, али је тада било доцкан да се врате на правилан пут.

Мора човек жалити сиромаштво духа тих људи, који су се преварили и огрешили, као синови овога народа, радећи да народ сломију, не за љубав среће његове или великих каквих успеха на страни, но за љубав своје странке и својих политичких другова. То је била штета по целу земљу, али је народ и ту најезду издржао; узурпатори су пали, осветници су морали пасти од њихове сопствене руке, као што је легло пропасти сваком злу у њему самом.

И на те, који су пали, није нужно да се сад бацају победничке стреле, кад се зна, да су пали под осудом народном, кад се верује, да су пали под сузама и уздицајима народним и не сачекавши да се јуначка мишица српског народа с оружјем у руди подигне на њих (Тако је). Они су се управо стравалили услед своје сопствене немоћи и пали под теретом грехова својих.

Толико о тој ствари а сад да пређем даље.

Сад хоћу, да се дотакнем оне тачке, где се говори о пројекту трговинског уговора са Аустро-Угарском.

То је, господо, питање од врло велике важности, и као такво, остављено је баш народу да он таква питања и решава. Без Народне Скупштине, то питање, не може и не сме, да се решава. То је једно од најјачих права народних, и само једно од тих питања остављено је Круни, да га она у случају нужде и неодложне потребе решава. То је питање, питање рата и мира, али што се тиче питања о трговинским уговорима, то је право народ задржао за се, да о томе решава. Оно је прво допуштено због журности посла, те да се одрже на висини слободе народне, да се очувају особине народа, да се очува земља од навале непријатељске; међу тим, одузимање права у решавању оваких питања, као што је питање о трговинском уговору, било би противно духу народа српског, противно особинама његовим. За то ја, господо, не могу да примим њихову одбрану за ову кривицу, и ако веле, да су они то радили у корист народа, јер ми сви знамо, да ту користи никакве нема, већ штете, и ако они не буду криви по законској, параграфској правди, они су криви пред Богом, пред народом српским, јер су му отели његова најсветија права, отели су му његово благо! (Чује се: тако је.)

Господа ошгуђени министри бранили су се даље, да нису учинили никакву повреду изборног закона.

Ја, господо, нисам правник те да би вам могао говорити о повредама појединих параграфа изборног закона, али ћу вам казати, да је то једно од најважнијих права грађана српских. То право не сме му нико одузети, јер се он вагда бори за то, да може бирати себи кмета, који ће се старати за његову општину, да бира чланове окружне скупштине, који ће му уређивати друмове, ћуприје, школе, болнице и т. д. и све среске послове, да бира најзад господо, посланика, који ће му у договору са осталима доносити законе овој земљи. За то своје право српски грађанин плаћа порезу не само у злату и сребру, које је зарадио својим знојем, радећи за 2 или 3 динара, и преврћући земљу од рана јутра до мркла мрака, него је плаћао и крвљу својих синова, јер људи ни јединца за то не жале као Аврам Исака на жртву. То право, господо, не би требало ни покушати одузимати га грађанима, а прошла владавина, вен министар Рибарац, дрзнуо се, усудио је се, да и то право грађанима на равне начине одузме. За то су, господо, они криви и пред Богом и пред људма. (Чује се: Тако је), а по коме §-у, то нека цене они, који су позвати да то одређују.

Сад долази, по мојој уверењу, једно врло тешко питање. То је питање о употреби српске војске и њеног оружја.

Кад сам, господо, прочитао онај предлог о размештају српске војске, мислио сам, да ово није ништа друго, него рат 1876 године. Српска војска, није била толико размештена ни онда, кад је војевала за своје ослобођење.

Питао сам и размишљао, који је непријатељ пошао на Србију, шта је ово, те се војска у зиму креће, да ли је Турска или Бугарска ударила на нас? И на то питање нико ми није дао никаква одговора.

Тек доцније сам видео, да су ту узданицу, ту снагу народну, подигли малоумни људи, бивши министри, да задовоље своје сујетне прохтеве и да се у власти одрже: подигли су браћу против браће, против народа, који није имао оружја, те су и крв браће српске пролили. Зар ви, господо, мислите, да ће ти људи, који су крв братску пролевали остати некажњени и ако би се од праведне осуде народне избавили? Не. Они ће за своја дела одговарати пред Богом, Бог ће их казнити.

(Чује се: тако је). Јер, господо, они војску српску нису употребили за то, да прошире границе Србије, да ослободе подјармљену браћу нашу, да Србији прибаве што више права, те да се види да и сада живи онај исти српски народ, потомак славних Неманића, него су војску подигли да се одрже на министарској столици за три године, противу воље народа. Зар може бити господо, веће осуде народне од оне, што им је народ 25 фебруара на биралитету казао, и ти људи пређоше ћутке преко те осуде.

Ја овом приликом, господо, морам да одам сваку част и поштовање нашој војсци, јер је она то заслужила. Ја знам, да она мора да слуша свога командира.

Као што морам са чуђењем да се изразим, за што тако да ради г. министар војни, потомак једног српског јунака и војводе, који кад је бранио Лозницу и ослобођавао Србију са Кара-Ђорђећем, крвљу је писао писмо командирима, да дођу у помоћ да ослободе Лозницу. И дошле су јуначке војводе и војска, Турке је побила, многе у Дрину погопила и Лозницу ослободила. А унук његов, који данас живи, чијим се именом поноси историја и чијим се именом ја као Србин поносим, дао се у руке шпекулантима, који хоће да се одрже на министарским столицама, дозволио је да војска у рукама полиције наружи српске синове, да изврши пожуде министара, да због партијске тесногрудости узме ову или ону судницу, да отера овога или онога у затвор и зарад тога да се добије 10—15 и 20 гласова више за либералну партију. То је више него жалосно, и то је за сваку осуду (Тако је). Ја мислим, да то сви осуђујете. Ја сам доиста читао и у новинама поједине чланке, у којима се осуђује поступање министра војног. И доиста је био поступање за изненађење, јер многи су рачунали, да је он патриота и да на тако високом положају има могућности, а и по дужности је позвао, да чува име наше војске и да се поноси традицијама свога јуначкога деде. Но сваки је ковач своје среће и свог имена. Ко заслужи кривицу, нека му је, ко је за осуду, биће му осуда, а ко је за славу — нека му је слава! (Тако је.)

Али и друго нешто, што ме тишти, што ме боли. Боли ме, што наша браћа у Босни и Херцеговини, који гледају на Србију као на Пијемонт, видели су под прошлом владавином наш унутрашњи раздор, чули су, да се с оружјем пуца на мирне сељаке, чули су, да је у једном месту невино погинуло 18 људи, а око 40 рањено, не за славу Краља, не за ослобођење наше браће, него ти људи погинули су од разудане страсти партијске, због амбиција либералних министара. Ја мислим то је за сваку осуду (Тако је). То је много допринело штете угледу Србије, јер не треба се, господо, вратити, да у овим границама, у којима данас стојимо не можемо постићи своје идеале. Да би могли корачати историјским задацима ми морамо раширити границе наше, а ми их можемо раширити само тако, ако у нашој земљи буде царовала правда, законитост, слога, љубав и све оно што један народ чини великим, срећним и славним (Тако је).

То пуцање огромне је штете нама донело, а такође и целом српском народу. Ја бих желео, а мислим, да и ви желите, да се то више никад не понови, ја мислим, да ће се демократска Скупштина српска најбоље одазвати традицијама својих отаца, ако у будућности, усвоји народну војску, јер народна је војска најбоље бранич за слободу народне (Тако је). Ја нећу дуго морити вашу стрпљивост и молим, да само са неколико речи сврнем вашу пажњу на речи поштованог посланика г. Гарашанина. Он је у своме говору казао да нашем народу треба љубав и слога. Ја сам готов, господо, да пружим руку, где је реч о слози, која би донела срећу и подигла морал у народу. Али преко тога питања, које је пало, ја не могу прећи ћутке. Кад год би се тако важно питање појавило, ја да живим и у највећој планини, и да ме ко зовне из дубраве на договор да радимо на срећу куће и државе, ја бих му се одмах одазвао; ја мислим ни један наметан човек не би одбио такав позив, а вамо ли кад га износи један тако уважен друг и посланик у Скупштини. Ја не знам тога међу нама у Народној Скупштини, који не би хтео

напредак и слогу наше земље, али ја мислим, господо, да ћемо постићи слогу и љубав ако сваки буде награђен по заслуги, ако заштитимо правду и невиност, ако заштитимо поштовање Устава и закона, ако дамо судовима оне људе, који су грешили, да их судска правда очисти као што се ватром метали чисте. Тако радећи, доћи ћемо до слоге и љубави, и народ ће стећи уверење да влада мир и поштовање закона, и да је обезбеђено право свачије, без разлике боје и партије (Тако је).

Нема сумње, да за тим треба сви да тежимо, али нема сумње нити треба да се варамо, да ми живимо у времену дашњем, кад се велики нардни спремају са ватреним оружјем, кад решавају велика питања с једне стране капиталом, с друге пропагандом, а с треће великим физичким силама, кад живимо у таквом времену, онда не треба да се обмањујемо нити у ситним питањима губимо, него озбиљно да решавамо, и спремамо своју снагу за велике догађаје, те да будемо кадри да испунимо аманет очева и дедова, како би показали, да смо спремни да уз нашег младог Краља високо држимо бели Орао Немањин, и да корачамо срећнијој и славнијој будућност својој (Тако је).

Ја сам у почетку казао, да нисам правник, још сам и то казао, да нећу да претресам сва мала питања, јер кад би потрзали сва питања, колико је било људи ухањено, колико учитеља терано из места у места, колико је лажних сведока набављано, колико кметова кажњено, колико општина отето, колико људи бијено и мучено, ја бих морао да износим многе тајне и ране нашег народа, које држим да зарад европске, а и домаће штампе не треба да износим, јер желим да не вређам народ, него да народ умирим.

На свршетку мога говора ја ћу да учиним овај апел на Народну Скупштину. Кад узмете све у обзир и сумирате, ја мислим, господо и браћо, да је крајње време, да партијске страсти утишамо, да Уставу прибавимо важност, да невиност и правду заштитимо и да кривци, не гледајући на лице и положај, буду суђени и по закону кажњени. Ако тим путем идемо, а то браћо није пут освете, већ пут части и правде, то је пут широк, који нас води да остваримо своје задатке, да наша земља буде срећна, велика и чувена међу другим народима. Ја мислим да сви тежимо и желимо да Србија буде велика, да у земљи влада правда а у народу мир, благостање и задовољство (Тако је. Чује се: да се реши).

Потпредседник — Има више од 20 посланика, који су се јавили за говор. Ја стављам на гласање: ко је за то да се не примају више говорници, тај нека седи, ко је противан тај нека устане? (Сви седе). — Објављујем, да је Скупштина закључила, да се више не примају говорници.

Марко Ђуричић — Поштовани посланици! Предмет, који је сада на претресу пред Народним Представништвом, тако је важан и озбиљан да он заслужује потпуно пажњу његову. Народна Скупштина, пре но што би донела своју одлуку о оптужењу министара, држим, да не треба да изгуби из вида ни један елемент, који би могао помоћи правилном схваћању овога предмета.

Поштовани Доче! Нема сумње, у земљама уставним од највеће је вредности начело министарске одговорности. Ја слободно могу рећи, да у земљи где није изведено правилно начело у министарској одговорности, да у тој земљи нема ни уставности. То начело изведено је и у нашем Уставу и у посебном закону, који је донет 30 јануара 1891 године.

С друге стране, господо, неоспорно је и то, да оптужене министара без врло јаког узрока било би увек за осуду. По мом мишењу овај корак треба предузети само онда кад, постоје врло јаке повреде Устава и закона, тако да се то није могло избећи. Треба, дакле, да испитамо овде свестрано, да ли постоје у овом случају такве повреде Устава и закона, да ли има места опом оптужењу, које су потписници оптужбе Народной Скупштини предложили? Господо, тужени г. Авакумовић бив. председник оптуженога кабинета казао је: да су врло ретки случајеви кад се кабинети оптужују и да се то чини само приликом издаје земље и проневерења. Не стоји то. Ја ћу се послужити речима признатог писца Венијамина Константа,

који овако каже: „Одговорност обухвата само рђаву употребу законите власти,“ и „на послетку свака употреба власти, која би, и ако дозвољена законом, била за народ штетна или би вређала грађане, а не би је изискивао општи интерес, то су дела, на која се простире министарска одговорност.“

Та дела обухваћена су и у оптужби. Сад је питање само у овоме, стоје ли дела повреде Устава и закона, за која треба оптужити тужене министре. Предмет овај на широку и на дугачко је претресан у Скупштини. Ја ћу се ограничити на то, да пређем поједине тачке оптужбе и да дам моје мишење, постоје ли оптужна дела, и при овој оцени имају у виду и одбрану оптужених.

Г. Авакумовић и другови у својим одбранама казали су: да су и радикали одложили Народну Скупштину 1891 год. да је, дакле, и тужени кабинет могао одложити Скупштину у 1892 години. и да према томе не може за то оптужени кабинет да одговара. При том су се позвали на чл. 54 Устава. Ја не поричем важност чл. 54 Устава. У опште узевши тај члан важи. Али настаје друго питање, да ли је овај пропис чл. 54 Устава могао да важи у овој специјалној прилици, кад је употребљено одлагање и распуштање Скупштине од стране оптуженога кабинета. При оцени овога питања морамо да се обазремо на пропис чл. 71 Устава, који гласи: „у случају да који члан намесништва умре, друга два намесника отправљаће државне послове до првог састанка Народне Скупштине, која бира трећег намесника.“ Ово овога било је спора. Г. Авакумовић тврдио је, да два намесника могу пуноважно отправљати државне послове. Ја признајем то, али докле? До онога рока, који је прописан у Уставу, а то је до првога састанка скупштинског, дакле до новембра, а не даље, јер по императивној одредби чл. 102 Устава, редовни сазив и саставак Народне Скупштине, бива 1 новембра сваке године. То је дакле уставни рок, до кога је непотпуно намесништво могло отправљати државне послове. И чим је тужени кабинет пристао да се Скупштина одложи и распусти и после првог новембра, дакле, после уставнога рока, до кога је непотпуно намесништво могло вршити своју дужност, тиме је кабинет повредио чл. 71 Устава, јер је противуствано продужено време трајања владе непотпуног намесништва. Г. Авакумовић, да би се оправдао у овој тач. оптужбе, навео је и то, да је кабинет то морао да учини због тога, што му је требало времена да спреми све оно, што је било потребно, те да би влада могла пред Народну Скупштину изнети свој програм, с којим је већ била изишла на јавност. Ја држим да се програм једне владе спрема далеко раније, пре но што се с њиме изађе на јавност, и да ово није никаква побуда за одлагање и распуштање Скупштине, уз повреду јасних прописа Устава.

По делу под II, односно тога, што није наређен избор на место умрлог посланика Вучковића, г. Авакумовић брани се, да је хтео да одржи суверенитет Народне Скупштине и да због тога није овај избор одредио. То је врло лепа мисао кабинета, али према ономе, што је доцније тај кабинет учинио, ја мислим, да се тешко може уважити оваква његова одбрана. У осталом чл. 101 Устава прецизан је и по њему се важе, да ће се за месец дана наредити избор на упражњено место посланика, а јасно је у овом случају да је посланичко место цок. Вучковића било упражњено од дана његове смрти.

Тужени г. Рибарац, као министар унутрашњих дела, брани се, да није знао да је умро посланик Вучковић. То је врло занимљив одговор. Министар унутрашњих дела не зна да је умро један посланик, који је при том био и чиновник. То не може бити, и пре ће бити то: да је тужени кабинет већ раније био скројио мисао о одлагању и распуштању Скупштине, која се доцније и остварила, па није налазио да је вредно наређивати избор за једно место, које ће се после поново упражњити, пошто се Скупштина распусти. Дакле у томе је ствар.

По предмету оптужених, односно трговачког уговора г. Авакумовић сасвим пада у недоследност са својом одбраном

по делу под II. Тако тамо је сматрао да треба поштовати суверенитет Народног Представништва, а овде по овом предмету закључење трговачког уговора, који је врло важан и који предмет спада у надлежност решавања Народног Представништва, као једна од најважнијих прерогатива његових, ту се г. Авакумоваћ није ни најмање устезао да вређа суверенитет Народног Представништва.

Познато је, да је Народно Представништво својим закондавим решењем од 21 марта 1892 год. продужило важност трговинског уговора до 1 јануара 1893 год. Овде је очигледно исказана та жеља Народног Представништва, да се преко тога рока не продужује важност трговинског уговора. Противно оваквој одлуци Народног Представништва, тужени кабинет продужио је важност трајања томе уговору до 18 јуна ове године. Не стоји навод туженог кабинета, да ту није Устав погажен и да тиме није начињен нов уговор, него само продужено трајање старог уговора. Свакојако стоји то, да је дата важност извесном уговорном стању трговинском, без одобрења Народног Представништва и преко рока њиме одобреног. Тим је свакојако повређено уставно право Народног Представништва, садржано у чл. 52 Устава.

У даљој речи по овом предмету г. Авакумовић се брани онако, како се нико не би бранио. Он вели да је кабинет морао да продужи време трајања старог уговора, јер би иначе наступно економски рат са Аустро-Угарском.

Стоји ли ово, господо, у ствари кад се зна, да је оптужени кабинет ступио на управу земље 9 Августа 1892 год., када су већ преговори са Аустро-Угарском о новом трговинском уговору били потпуно свршени и када оптуженом кабинету ништа није сметало, нити је могло сметати: да сазове Народну Скупштину пре 1 јануара 1893 год. што је и дужан био учинити, те да она ово питање реши по њеном уставном праву.

Али сазивање Скупштине кабинету није ишло у рачун, па ма се и огрешио о уставна наређења. Оптужени кабинет хтео је очевидно да добије што више времена, прво одлагањем, па после и раслуштањем Народне Скупштине, те да за то време употребом терора покуша, да насилно извојује себи скупштинску већину и тако противно жељи огромне већине народа остане и даље на управи земље,

Поштовани Доче, у нашој држави постоји једно тело, чији је делокруг одређен Уставом, у томе своје делокругу оно има суверено право решавања по извесним државним пословима. То је тело Државни Савет. Његов делокруг је одређен у члану 145 Устава, из кога се види, шта Државни Савет има права да ради. По члану 34 закона о општинама и по тачци 4 члана 145 Устава, Државни Савет има права да разматра све општинске изборе, и његова су решења по овим предметима извршна. По овакој својој уставној и законској надлежности Државни Савет разматрио је и рад збора Општине Београдске, који је био на дан 21 Новембра 1892 год. и т. д. и рад као неправилан поништио.

Господо, кад је једино Државни Савет по Уставу и закону надлежан за доношење одлука и расправљање оваквих предмета, како је смео министар унутрашњих дела, кад није позван ни једним законом, да разматра решење Државног Савета и да се упусти у оцену рада овог сувереног тела. Па ипак је тужени г. Рибарац једним својим противуставним расписом поништио важност овог законитог решења Државног Савета. Ја молим поштовани дом, да изволи оценити да ли су после овакве једне незаконите и неуставне одлуке министарства унутрашњих дела, могла имати важности и остала решења Државног Савета код нижих полицијских органа у држави? Не, господо, ова је одлука послужила као упутство свима потчињеним органима оптуженог министра, те је после тога у целој земљи престао важити Државни Савет као власт. На његова писма и тражења више се није ни одговарало, његова решења више нису извршивана, већ су бачена у фиоке, као да и не постоје.

Господо, у овоме ја имам и праксе. Полицијска власт незаконито је сменила општинску управу у вароши Ваљеву и

противу таквог рада ми смо уложили протест као часници општине ваљевске, но тај протест стајао је у полицијској фијоци и отишао је на разматрање Државном Савету тек после 1 априла тек год., дакле после пада оптуженог кабинета.

Колико вредности заслужује одбрана туженог г. Рибараца, да је он могао по члану 12 закона о општинама прописивати извесна правила за овај избор, и да решење Државног Савета није могло вредети због тога, што се није слагало са правилима, која је он прописао? Јесте господо, тужени г. Рибарац, као министар имао је права да донесе правила о начину избора, али само у духу закона о општинама, а никако против духа самога закона. У осталом, господо, јасно је да одлуку Државног Савета тужени министар унутрашњих дела није никако имао права ни да цени, а још мање да је поништава а кад је он то учинио, учинио је врло тешку повреду Устава. Ако би се ишло даље по тој логици, по којој се брани тужени г. Рибарац, могло би се узети да он има овлашћење да узима у оцену и да разматра и решења Касационога Суда. Ну куда би нас то одвело? Одвело би нас у бесконачно гажење закона.

У тачки V оптужбе, по којој се тужи г. министар унутрашњих дела, односно неблагоприятног пошљања бирачких карата, он сам признаје да заоста није послао на време карте.

Он се брани тиме, што каже, да је било довољно времена да се узму бирачке карте и ако је са пошљањем из министарства мало задоцњено. Ви оцените колико вреди оваква одбрана, но ја морам да потврдим, да је оваквим поступком повређен чл. 106 изборног закона.

Г. Рибарац се брани, па каже, државна власт има право генералног надзора над општинама, а по томе праву могла је полицијска власт тражити да се ти спискови праве и предају на преглед средним канцеларијама. Не, господо. У закону је јасно казано да су надлежни за издавање бирачких карата општински судови. Друго, господо, у закону је казано, да се суду има послати онолики број бирачких карата, колико има правних гласача по азбучном бирачком списку. Дужност је општинског суда да мотри, да ли је сваки испунио услове, који се за бирача траже и онда да му изда бирачку карту. Полицијска власт могла је имати право надзора у случају таквих појединих бирача, али ни у ком случају није могло бити наређено, да се тај рад врши у канцеларијама полицијским. Другим речима значи, да је под либералном владом полицијска власт издавала бирачке карте, а не општински судови (Тако је). Тужени г. Рибарац у одбрани вели, да сам број гласача, који су гласали јасно показује, да су бирачке карте давате. Јест, господо, давате су бирачке карте, али давате су онима, који су били у вољи полицијским властима. Ми смо сви били сведоци, како је вршено то давање карата. С тешком муком добиване су бирачке карте. За сваку карту гласач, који је добије, требало је по неколико пута да се жали, па тек ако дође до ње, или поред свију жалби, да је опет не добије. Овај број гласача, што су гласали то су гласали они, којима је полицијска власт хтела дати бирачке карте, а међу њима има велики број и таквих, који нису ни порезу латили, нити су у опште имали бирачког права, али су ипак карте добили и о присталице оптужене владавине.

Прелазим на трећу тачку овога дела, по којој је г. Рибарац оптужен, што је правно сметње председницима бирачких одбора, који су од стране Државног Одбора били одређени да врше изборни посао. Тужени г. Рибарац брани се па каже: ја сам видео, да су поједине власти хтеле, да претому власт од мене тако вели он. Државни Одбор почео је био давати објаве, неки судови почели су давати објаве, а ја нисам хтео допустити, да ми се ко меша у надлежност моје власти, и упутио сам своје органе да могу вршити избор они одређени председници бирачких одбора, који имају полицијске објаве. Ја мислим, господо, да је јасно за све нас, да друге власти не би ни издавале ове објаве, да је то полицијска власт радила. Ово су биле крајње мере; кад полицијска власт није

хтела да изврши своју дужност, тек онда су друге власти објаве издавале, и то није ништа противно закону. (тако је)

Колико се терало у овоме, то су имали многи посланици прилике до се увере; но да вам за пример наведем неке податке о томе: у вароши Јагодина био је одређен за председника бирачког одбора, судија Михаило Стојићевић. Тог судију као из места, морао је наравно сваки познавати, и он је дошао да врши дужност као председник бирачког одбора. Али голицкијска власт силом га је истерала из општинске суднице и спречила га, да врши дужност. Је ли то правилност избора, је ли то правилност тумачења изборног закона? У срезу посавском, ваљевског округа спречен је тако исто г. Лука Лазаревић дугогодишњи народни посланик за исти округ и бив. професор ваљевске ниж. гимназије, за тим Љуба Срећковић шеф одељења у монополу дувана и др. Светислав Радовановић, који је родом из Ваљева. Г. Љуба Срећковић био је одређен за председника бирачког одбора у Обреновцу, он је родом одатле и тамо је опште позната личност, и поред свега тога он је насилно као председник бирачког одбора удаљен. Зар се у оваким радњама не огледа очевидни смер либералне владе, да се спрече председници бирачких одбора, те да полиција са регентима фалсификује рад бирачких одбора. Ја мислим, да се то потпуно огледа (Тако је).

У тачки под бројем VII оптужбе наведено је, како је министар унутрашњих дела наредио, да се не испраћају депеше, у којима би се што сумњиво јављало или којима би се што јављало о избору. Јасно је, господо, да оптужени министар унутрашњих дела, није имао апсолутно никаквога права да овакву наредбу изда. Ја ћу вам навести један пример, те да видите како се поступало. На два дана пред избор, ја сам телеграфисао г. Николи Пашићу, у депеши сам му јавио, да је у срезу колубарском издато толико и толико карата, а у срезу посавском толико и толико карата и ништа више. Та депеша враћена ми је од главне штације, са додатком да је противна члану 15 закона о телеграфу. Ова депеша вређала их је по њиховим појмовима, била је неуљудна, за то што се њоме о изборима извештавамо. Овакво недозвољено спречавање употребе законитог права грађана, не може се ничим оправдати.

По тачки VIII односно незаконих употреба војске и утицања војске на изборе, ви сте се могли уверити из много добрих података, да стоји у истини све оно, што је и у оптужби речено, а што су поједини посланици у својим говорима изнели. Тужени г. Рибарац брани се, па каже, ја сам имао рђаве власти у Драгачеву, имао сам рђавог капетана. Молим вас да ли један министар може тако да тврди, ја нисам крив, имао сам рђаве капетане. Г. Рибарац као министар имао је могућности да рђаве капетане отпусти или смени. Његова одбрана није никаква одбрана, јер, господо, као што знате, такви капетани, који су баш највеће злоупотребе чинили, они су награђивати. (Тако је)

Ја прелазим на тачку IX, у којој се вели, да је оптужени г. Рибарац наредио својим потчињеним органима, да не следеју законитим позивима судова. Господо, ово је наредба написана својеручно од стране туженог г. Рибарца. Тужени г. Рибарац брани се па каже, ја сам је написао, ово је мој рукопис, али та наредба није експедована. Колико има вредности таква одбрана, кад има података да многи и многи од председника општинских судова, а исто тако и неки полицијски чиновници нису следовали законитим позивима судова?! То значи, да је наредба испраћена, експедована, иначе ти органи не би смели тако да раде. У осталом и изнети подаци у тужби ово потпуно потврђују.

Кад овако што може учинити један министар унутрашњих дела, јасно је, да је хтео своје послушне органе да закљони од сваке одговорности, те да би они имали што више смелости у вршењу незаконности и фалсификовању избора у корист оптуженог кабинета.

Оваква противзаконна радња оптуженог министра из онова подрива правни поредак у држави.

Код тачке 10 оптужени г. Рибарац признаје, да се хтело упливисати на изборе, и да се упливисало, и ту се брани, да је она депеша послата Живану Живановићу лажна. Колико вреди таква одбрана цените ви, господо, а ја држим да не вреди ништа.

Господо! Устав је одредио свакој инстанцији у држави делокруг њене надлежности, и јасно је, да нико у послове појединих инстанција не сме да се меша. И Главном Бирачком Одбору одређена је надлежност, одређена су права и дужности његове, и министар унутрашњих дела није имао никаква права, да наређује својим органима, да од Главног Бирачког Одбора отимају акта и како ће се и коме издати пуномоћје, и како ће се који посланик либерални добити више. То су наредбе, на које г. Рибарац није имао права по Уставу, па ипак је он издавао и оне су вршене, што доказују прилози поднети уз тужбу.

Господо, колико је смешна одбрана туженог кабинета по делу под 11, ви ћете сами оценити.

Г. Рибарац се брани и каже: „ми не знамо, је ли Скупштина била законита или не, ми смо је на позив Председништва Скупштине отворили, пошто нам је јављено, да се Скупштина конституисала“. Па да ли је довољна одбрана? Не. Овде је г. Рибарац знао да је Скупштина незаконито конституисана, јер је он тако и хтео, (чује се: тако је) и према томе он је крив и за то.

Најзад бацимо поглед на одбрану г. Рибарца, где он каже, да је кабинет смаграо, да ће одржати политичку равнотежу, ако и они остану неко време на влади, пошто су већ друге странке, нарочито радикална, биле доста на влади, и они дакле — либерали — ради те политичке равнотеже треба да остану на влади, па ма то и против воље народне било.

Ја мислим, да оваква одбрана министра унутрашњих дела у једној уставној земљи, не може да се одржи. Зна се, на који се начин у уставним земљама долази на управу земље, — поверењем народа, па и либерална партија, ако би имала поверење народно, она би ступила на управу зеље. Сам Рибарац признаје то, но он је против воље народа хтео, да се одржи на влади и у томе лежи клица свију кривица, које су тужени починили.

Оптужени у својем одговору тврде, да није било никаквих изгледа, да ће у земљи наступити грађански рат, ако би се продужило и даље стање од 9 августа. А г. Рибарац отишао је тако далеко и исказао тако рђаво мишљење о српском народу, да у њему нема карактера, који би били кадри да га поведу против угњетача његових слобода.

Господо, српски народ није заслужио овакав прекор ни од једног његовог сина, а најмање од туженог г. Рибарца. Ја као Србин могу са поносом да кажем, да је вазда у народу српском било људи, који су смело ступали на браник слобода народних и да би их се нашло и у овоме времену.

Непобитна је истина, господо, да је услед тога што закони нису вршени, што је плаћана силна глобарина, што су људи апшени, непобитна је истина само да први април није учинио крај насилничкој владавини, да је немикован био грађански рат, то ужасно зло, које нико од нас не жели.

Оптужени г. Рибарац изволео је у својој одбрани казати и то: „наш је Устав добар, али су људи рђави.“ Јесте господо, ја примам ову његову изјаву, Устав је добар, а да има рђавих људи то је најбоље казао г. Рибарац својим радом као министар унутрашњих дела. (Чује се: тако је).

(Наставиће се)